

3. Середюк О. Народна педагогіка як джерело соціального виховання / О. Середюк // Вища освіта України. – 2003. – № 4. – С. 107-112.
4. Словник української мови : Академічний тлумачний словник / [за ред. : А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк та ін.]. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 10. – 456 с.
5. Сявавко Є. І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку / Є. І. Сявавко. – К. : Наукова думка, 1974. – 152 с.

Петрук Л. П.

НАРОДНЫЕ ТРАДИЦИИ КАК ФАКТОР СОЦИАЛИЗАЦИИ РЕБЕНКА ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье акцентируется внимание на анализе социально-педагогического потенциала традиций украинской семьи и их значения в социализации ребенка дошкольного возраста. Выделена актуальность проблемы. Автор обращает внимание на то, что сегодня в Украине существует острая необходимость в создании эффективной научно обоснованной системы социального воспитания, которая могла бы защитить молодое поколение от нравственного кризиса, потери веры в будущее. Создание такой системы требует глубокого изучения того социально-педагогического опыта, который был создан предыдущими поколениями украинцев.

Ключевые слова: народные традиции, воспитание, социализация, ребенок дошкольного возраста, социальная педагогика, украинская семья.

Petruk L.P.

FOLK TRADITIONS AS A FACTOR OF SOCIALIZATION OF A PRESCHOOL AGE CHILD

Problems of social upbringing are especially actualized during crucial stages of society's development. In modern Ukraine there is urgent need of creation of effective, scientifically grounded system of social upbringing, which would be capable to protect young generation from moral crisis, soullessness, frustration. Creation of such kind of system demands deep research and consideration of social and pedagogical experience provided by previous generations of Ukrainians.

The most effective way of transferring of achievements of ethnos are its traditions, customs, rituals and holidays, that are the main factors of socialization of individuality. System of folk customs is one of the most effective ways of social upbringing as it is a mechanism of transferring of social norms of behaviour, cultural and spiritual values from previous generations to the following ones.

Family is a base where primary socialization of a child is carried out and family is responsible for quality of children's upbringing, their preparation to professional activity and to independent life.

The Ukrainian family had rich variety of folk traditions concerning preschool child upbringing. It can be divided into the following groups: a) traditions of physical and labour upbringing; b) moral and ethical traditions; c) family and household traditions; d) traditions of childbirth and baptizing.

Keywords: folk traditions, upbringing, socialization, child of preschool age, social pedagogy, Ukrainian family.

УДК 37.035:373.5

Федоруц М. В.*

СПОРТИВНИЙ ТУРИЗМ ЯК ВАГОМИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті здійснено аналіз підходів дослідників щодо трактування сутності та складових поняття «соціальна компетентність»; здійснено аналіз особливостей туристсько-краєзнавчої діяльності як ефективного чинника формування соціальної компетентності старшокласників. Здійснено авторське трактування соціальної компетентності старшокласників та виокремлено основні структурні компоненти соціальної компетентності старшокласника. Схарактеризовано особливості спортивного туризму як різновиду туристсько-краєзнавчої діяльності. Розкрито принципи педагогіки, якими необхідно керуватися у процесі організації і здійснення туристсько-краєзнавчої діяльності.

Ключові слова: старшокласники, соціальна компетентність, соціальна компетентність старшокласника, компоненти соціальної компетентності старшокласників, туристсько-краєзнавча діяльність, туризм, загальнопедагогічні принципи.

© Федоруц М. В.

На сучасному етапі розвитку нашої держави важливим завданням є виховання молоді, здатної до активного включення в соціальне життя країни, успішного самоствердження та взаємодії з соціальним середовищем. Тому невід’ємною частиною виховного процесу в школі є туристсько-краєзнавча діяльність, яка є ефективним чинником формування соціальної компетентності старшокласника.

Аналіз наукових напрацювань свідчить, що у вітчизняній науці дослідники приділяють значну увагу трактуванню сутності і підходів формування «соціальної компетентності» особистості. Так, українські дослідники Л. Лепіхова, Л. Сохань, І. Єрмаков досліджують соціально-психологічну компетентність учителя та життєву компетентність особистості; В. Радул, О. Михайлов – соціальну зрілість; М. Гончарова-Горянська, О. Кононко – соціальну компетентність школярів; І. Зарубінська – діагностику соціальної компетентності. Питання туристсько-краєзнавчої роботи досліджували М. Алексієвець, Т. Міщенко, Ю. Попович, В. Серебряй, С. Танана, О. Тімець; ролі туризму і краєзнавства для всебічного розвитку особистості було присвячено роботи Т. Вайди, С. Захарова, М. Костриці, В. Обозного, С. Оришко; готовність до туристсько-краєзнавчої роботи розглядали А. Конох, Г. Лисичарова, Б. Мицкан, Є. Рут та ін.

Мета статті – проаналізувати особливості туристсько-краєзнавчої діяльності як ефективного чинника формування соціальної компетентності старшокласника.

У контексті здійснюваного дослідження важливе значення має аналіз наукових підходів до визначення сутності феномену «соціальна компетентність». Поняття «соціальна компетентність» увів у науковий обіг німецький учений Г. Рот, який вважав її одним із різновидів людської компетентності, що відображає взаємодію між людьми [14].

На думку М. Докторович, «соціальна компетентність» – це складне переплетення умінь, знань та дій, орієнтованих та організованих відповідно до оточуючої соціальної реальності, які відкривають та забезпечують можливість самореалізації в заданій системі [4]. Дослідниця Ю. Коротіна визначає соціальну компетентність школяра як інтегративну характеристику особистості, що відображає систему знань, умінь і навичок, які сформовані в процесі вивчення навчальних предметів і є необхідними для моделювання своєї поведінки, уміння адекватно сприймати навколишню дійсність, будувати систему відносин і спілкування з оточенням [8, с. 56]. І. Родигіна розглядає її як особливе вміння знаходити компроміс між самореалізацією та соціальним пристосуванням, уміння досягати максимальних результатів за мінімального утиснення прав інших людей, як особливий стиль упевненості в собі, як психологічну пластичність тощо [12, с. 16].

Соціальну компетентність школярів дослідники розкривають через вплив на їх виховання та розвиток загальної культури, здатності до співпраці, самореалізації та самовизначення. На основі аналізу наукових напрацювань дослідників (Н. Павлик, М. Лукянова, В. Цветков, Е. Прямікова, Є. Муниць) соціальну компетентність старшокласника ми трактуємо як здатність особистості до активного життєвого самовизначення і самореалізації до активної соціальної взаємодії на основі засвоєних знань, умінь, навичок і цінностей.

Опираючись на дослідження науковців, ми дійшли думки про доцільність виокремлення у структурі соціальної компетентності старшокласника таких основних компонентів – мотиваційного, знаннєвого (когнітивного), соціально-ціннісного та діяльнісно-поведінкового.

Мотиваційний компонент стимулює старшокласників до осмислення їх ролі і місця у житті, розуміння необхідності формування соціальної компетентності, тому що, на нашу думку, у старшому шкільному віці важливо актуалізувати у школярів мотивацію.

Знаннєвий (когнітивний) передбачає наявність певного рівня соціального інтелекту, знання про суспільство, суспільні закони та суспільні відносини, знання про себе і своє місце у житті, здатність до життєвого самовизначення і життєвої

самореалізації, розуміння закономірностей суспільного буття та розвитку суспільства і світу.

Соціально-ціннісний відображає сформованість у старшокласників почуття власної гідності, розуміння провідних загальнолюдських цінностей та їх місце в ієрархії особистісних цінностей, прав людини, людської гідності, сформованість соціальної відповідальності, усвідомлення потреби захищати права і власні інтереси, не порушуючи прав інших, сформованість відповідальності, принциповості, толерантності, сформованість соціально орієнтованих ціннісних орієнтацій.

Діяльнісно-поведінковий сприяє формуванню готовності старшокласників до співпраці, до роботи в команді, вміння продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, виконувати різні ролі в групі та команді, вміння знаходити компроміс і порозуміння з іншими людьми, вміння, навички соціальної взаємодії через діяльність і поведінку; сформованість умінь і навичок ефективної взаємодії з соціумом, продуктивної співпраці з дорослими та однолітками, виконання соціальних ролей, виконання основних суспільних обов'язків, що виявляються в результатах навчальної діяльності, ставленні і взаємодії з старшими і ровесниками та виконанні правил поведінки школяра.

Ефективним педагогічним впливом на старшокласника є формування його особистості через туристсько-краєзнавчу роботу, тому що завдяки їй є значний потенціал у реалізації морального, трудового, розумового, естетичного та фізичного виховання. Під час походів старшокласник набуває певного життєвого досвіду, терпляче переборює незручності, вивчає культуру і традиції інших людей, їх світогляд [11]. Цікавими є переконливі бесіди з людьми, дискусії та диспути після подорожей.

М. Костриця, В. Обозний наголошують, що краєзнавство не існує без туризму, а туризм – без краєзнавства, адже тільки туризм надає краєзнавству дієвого, творчого, суспільного характеру [9, с. 11-12]. Краєзнавство в поєднанні з туризмом – це організована під керівництвом учителя багатогранна навчально-освітня, пошуково-дослідницька та суспільно корисна діяльність школярів у процесі комплексного вивчення рідного краю.

«Туризм» і «краєзнавство» як види діяльності за своєю суттю, завданнями, формами й методами є схожими. Ми погоджуємося з висновком П. Іванова, що «туризм значною мірою сприяє пізнавальному й дослідницькому краєзнавству, а краєзнавство апелює до туризму як до однієї з найбільш популярних і педагогічно доцільних форм [5, с. 190].

На основі вивчення наукових джерел нами здійснено спробу виявити підходи науковців щодо трактування сутності туристсько-краєзнавчої діяльності,

На думку С. Оришко, туристсько-краєзнавча діяльність у загальноосвітніх навчальних закладах – це спільна діяльність педагогічного й учнівського колективів (обов'язковою ознакою якої є участь у туристських походах, експедиціях, екскурсіях, зльотах, змаганнях, польових таборах, у роботі шкільних музеїв, у масових туристських, краєзнавчих заходах, де реалізуються суб'єкт-суб'єктні взаємини учасників), спрямована на досягнення освітньо-виховних, розвивальних, соціалізаційних, оздоровлювальних, дозвіллевих завдань. У сучасних умовах світової практики туристсько-краєзнавча діяльність набуває неперервного характеру, що є аксіомою [10].

Змістовні, систематичні заняття туризмом і різними видами краєзнавчої діяльності позитивно впливають на духовний розвиток учнів. Вони дають позитивний вихід енергії, створюють умови для самореалізації та розвитку творчих здібностей школярів. Туристсько-краєзнавча діяльність допомагає формувати в учнів морально-вольові якості: дисциплінованість, цілеспрямованість, милосердя, витримку, товариську, працьовитість, загартовує волю, вчить поважати людей і цінувати їхню працю. Саме туристсько-краєзнавча діяльність створює умови, які вимагають від дітей активних і самостійних дій [1; 2; 6].

Як зазначає Л. Сакун, «туризм – це особливе явище, яке уособлює поєднання безлічі наук, предметів, галузей і тому є багатодисциплінарним і багатопрофільним явищем» [13, с. 17].

Ю. Грабовський, О. Скалій і Т. Скалій визначають туризм як «один із видів активного відпочинку, що здійснюється в процесі подорожі у вільний від трудової діяльності час, протягом якого відбувається духовний, культурний, соціальний розвиток особистості та задоволення її рекреаційних потреб (оскільки він поєднує різні види рекреаційної діяльності – оздоровлення, пізнання, відновлення виробничих сил) і є складовою охорони здоров'я та фізичної культури» [3, с. 7].

Одним із таких рекреаційних територіальних утворень є спортивний туризм – вид активної рекреаційно-туристської діяльності, яка здійснюється в незайманому або слабозміненому природному середовищі і полягає у проходженні туристських спортивних маршрутів з подоланням різноманітних перешкод природного середовища (перевалів, вершин, порогів, каньйонів, печер, боліт тощо) різними засобами пересування із використанням спеціальних технічних прийомів і спорядження [7, с. 12]. До категорії спортивного туризму ми відносимо активний туризм, пригодницький, екстремальний та види активної спортивної рекреації (альпінізм, скелелазіння, льодолазіння, яхтинг, дайвінг та ін.).

Особливе значення для успішної організації як туристично-краєзнавчої діяльності учнівської молоді, так і спортивного туризму, зокрема, має дотримання загальнопедагогічних принципів [3].

Дотримання принципу цілеспрямованості передбачає організацію туристсько-краєзнавчої діяльності відповідно до завдань виховання взагалі, формування позитивних якостей людини. Тобто завдання визначають зміст, форми та методи туристсько-краєзнавчої діяльності.

Принцип науковості використовується передусім при плануванні туристсько-краєзнавчої роботи і реалізовується в системному підході до вирішення її завдань. Цей принцип втілюється в життя і в підготовці учнів до виконання відповідної роботи при проведенні туристських заходів, при попередньому вивченні району подорожі, при обробці зібраних матеріалів.

Одним із найбільш важливих загальнопедагогічних принципів, на якому має базуватися туристсько-краєзнавча діяльність, є принцип цілісності виховного процесу і єдності педагогічного впливу. Власне туристсько-краєзнавча діяльність здатна одночасно впливати на інтелектуальну, емоційну і волюву сфери особистості учнів, здійснювати органічне злиття освітнього, виховного й оздоровчого процесів.

Реалізація принципу колективізму туристсько-краєзнавчій діяльності полягає в тому, що тільки згуртований колектив може подолати всі складнощі на маршруті, виконати поставлені завдання та досягти певних успіхів. У розвитку туристичного колективу важливе значення має спільна діяльність у поході, у процесі якої виникає взаємодія, взаємодопомога, взаємозалежність, взаємопідтримка. Завдяки реалізації цього принципу туристсько-краєзнавча діяльність стає дієвим засобом формування у школярів уміння працювати в команді, підтримувати, страхувати і допомагати один одному.

Основою й орієнтиром у налагодженні взаємин педагога з учнями є принцип взаємозв'язку вимогливості з повагою до особистості. Реалізація цього принципу в туристсько-краєзнавчій діяльності має свою специфіку. Знання про темперамент, характер, здібності, задатки, міркування, переживання тощо дозволяє керівнику продуктивніше вести цілеспрямовану роботу щодо розвитку окремих сторін особистості вихованців. Реалізація принципу індивідуального підходу до особистості дозволяє педагогу, спираючись на позитивні якості вихованця, здійснювати повсякденну допомогу у формуванні особистісних якостей, у життєвому самовизначенні.

Важливу роль у туристсько-краєзнавчій діяльності відіграють принципи послідовності та систематичності. Їх реалізація передбачає побудову такої системи

туристсько-краєзнавчої діяльності, при якій всі складові частини утворюють цілісну єдність.

Принцип доступності в туристській діяльності реалізується через її зміст. Демократичність цієї діяльності передбачає успішну участь у ній учнів з будь-яким рівнем фізичного, інтелектуального й емоційного розвитку. Це можливо тому, що вона не вимагає досягнення високих показників фізичної і вольової підготовки, як у спорті; не потребує інтелектуальної обдарованості, як у навчальній діяльності; не передбачає високої емоційної спрямованості, як у художніх видах діяльності.

Таким чином, можна стверджувати, що у процесі організації та здійснення туристсько-краєзнавчої діяльності школярів важливо дотримуватися усіх принципів педагогіки в їх своєрідній взаємодії. Істотною умовою ефективності реалізації принципів педагогіки в туристсько-краєзнавчій діяльності учнів є їх посилення за основними напрямками, законами, правилами і традиціями туризму і краєзнавчої роботи.

На основі здійсненого аналізу наукових джерел соціальна компетентність старшокласника трактується нами як складна інтегративна характеристика, що включає в себе взаємообумовленість та взаємодоповнення мотиваційного, знанневого (когнітивного), соціально-ціннісного та діяльнісно-поведінкового компонентів, які сприяють саморозвитку й самореалізації старшокласника в непростих умовах сьогодення.

Спортивний туризм є вагомим чинником формування соціальної компетентності старшокласників, оскільки в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності в них формується наполегливість у досягненні мети, відповідальність за результати діяльності, уміння працювати у команді, соціальна активність, культура спілкування, свідоме ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих, повага до людей тощо.

Завдяки спортивному туризму людина перебуває в тісному зв'язку з природним середовищем, яке вона формує. Тому актуальним стає дослідження умов та факторів, що необхідні для прогнозування розвитку спортивного туризму. Завдяки аналізу особливостей туристсько-краєзнавчої діяльності як ефективного чинника формування соціальної компетентності старшокласника розкрито перспективи розвитку спортивного туризму як вагомого сегменту світової туристської галузі, що впевнено займає за показниками розвитку третє місце після відпочинково-розважального та пізнавального туризму.

Література:

1. Верба І. А.. Туризм в школі: Книга керівника подорожжя / [І. А. Верба, С. М. Голицин, В. М. Куликов, Е. Г. Рябов]. – М. : ФІС, 1983. – С. 139-146.
2. Веретенников Е. І. Общественный туристский анализ, подготовка, обучение, воспитание / Е. І. Веретенников, А. І. Дрогов. – М. : Профиздат, 1990. – 171 с.
3. Грабовський Ю. А. Спортивний туризм : [навч. посіб.] / Ю. А. Грабовський, О. В. Скалій, Т. В. Скалій. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. – 304 с.
4. Докторович М. О. Формування соціальної компетентності старшого підлітка з неповної сім'ї : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.05 – соціальна педагогіка / М. О. Докторович. – К., 2007. – 20 с.
5. Иванов П. В. Основы школьного краеведения / П. В. Иванов. –Петрозаводск : Изд-во ПТУ, 1977.– 196 с.
6. Истомин П. И. Туристическая деятельность школьников: Вопросы теории и методики / П. И. Истомин. – М. : Педагогика, 1987. – 96 с.
7. Kolotuha O. V. Sportivnij turizm: spivvidnošennâ ponât' [Sports tourism: the relationship between the 1. concepts]. Geografiâ ta turizm [Geography and tourism], 2013, Vol. 26, pp. 3–13. (In Ukrainian).
8. Коротина Ю. В. Формирование социальной компетентности младших школьников средствами учебных предметов : дис. ... канд. пед. наук / Ю. В. Коротина. – Тамбов, 2011. – 210 с.

9. Коссак Г. М. Формування особистісного досвіду старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 – теорія і методика виховання / Г. М. Коссак. – Тернопіль, 2005. – 20 с.
10. Оришко С. П. Патріотичне виховання старшокласників у процесі туристсько-краєзнавчої роботи загальноосвітніх навчальних закладів: дис.... канд. пед. наук: 13.00.07 / С. П. Оришко. – Івано-Франківськ, 2010. – 254 с.
11. Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Ю. Й. Поліщук. – Луганськ, 2006. – 42 с.
12. Родигіна І. Шляхи формування основних груп компетентностей учнів / І. Родигіна // Директор школи. – 2004. – № 8–10. – С. 148-153.
13. Саун Л. В. Теория и практика подготовки специалистов сферы туризма в развитых странах мира: [монография] / Л. В. Саун. – К.: МАУП, 2004. – 399 с.
14. Сірко Р. Л. Формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Р. Л. Сірко. – Запоріжжя, 2010. – 250 с.

Федоруц Н. В.

СПОРТИВНИЙ ТУРИЗМ КАК ВЕСОМЫЙ ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ

В статье проведен анализ подходов исследователей к трактовке сути и составляющих понятия «социальная компетентность»; осуществлен анализ особенностей туристско-краеведческой деятельности, как эффективного фактора формирования социальной компетентности старшеклассников. Осуществлена авторская трактовка социальной компетентности старшеклассников и выделены основные структурные компоненты социальной компетентности старшеклассника. Охарактеризованы особенности спортивного туризма как вида туристско-краеведческой деятельности. Раскрыты принципы педагогики, которыми необходимо руководствоваться в процессе организации и осуществления туристско-краеведческой деятельности.

Ключевые слова: старшеклассники, социальная компетентность, социальная компетентность старшеклассника, компоненты социальной компетентности старшеклассников, туристско-краеведческая деятельность, туризм, общие педагогические принципы.

Fedoruts M. V.

SPORT TOURISM AS IMPORTANT FACTOR OF FORMING OF SOCIAL COMPETENCY OF SENIOR SCHOOLCHILDREN

The article analyzed a set of approaches to understanding of essence and components of notion «social competency». Peculiarities of tourist and regional activities are outlined. Current phase of development of our country has the most important task: upbringing of youth, which is capable to be active in social life, and wants to express its feelings, to interact with social environment. Therefore, the essential component of educational and upbringing process at school is tourist and natural history activity; such kinds of work can be effective factors of forming and formation of social competency of senior pupils.

Based on scientific researches, we came to general opinion that we would have progress only with the help of following main components of structure of social competency of senior pupils: motivational, knowledge (cognitive), social-valuable and action-behavioral ones.

General pedagogical principles have special importance for successful organization of both tourist and local history activity of students and in sport tourism in particular.

Perspectives of development of sport tourism as an important segment of global tourism industry are observed. They are: ecological education of pupils of senior forms, propaganda of healthy style of life, organization of different meetings, and also – practical steps (construction of nests for birds, feeding domestic and wild animals).

Keywords: senior schoolchildren, social competency, social competency of senior schoolchild, components of social competency of senior schoolchildren, tourist and regional activities, tourism, general pedagogical principles.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.